

**Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Μακεδονίας:
Βήματα για την ισότιμη πρόσβαση στην εκπαίδευση και την πληροφόρηση.**

Άννα Φράγκου

Προϊσταμένη Διεύθυνσης της Βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου Μακεδονίας

«Η εποχή της πληροφορίας εκτός από τις αλλαγές που επέφερε σε πολλές δραστηριότητες των βιβλιοθηκών τους πρόσθεσε και μια ολοκαίνουργια ομάδα εν δυνάμει χρηστών: αυτούς που έχουν πρόβλημα ανάγνωσης του έντυπου λόγου. Για τα άτομα με προβλήματα όρασης, τους δυσλεξικούς και αυτούς με κινητικά προβλήματα που δεν μπορούν να κρατήσουν ένα βιβλίο, ένας σωστά εξοπλισμένος σταθμός εργασίας Η/Υ δίνει τη δυνατότητα πρόσβασης στην πληροφορία που διατίθεται σε ηλεκτρονική μορφή. ...

Για πολλούς βιβλιοθηκονόμους, η προσπάθεια να εξοπλιστούν για να αντιμετωπίσουν την επιδρομή της ψηφιακής πληροφορίας ήταν τρομακτική και συντριπτική. Η σκέψη του να κάνουν ένα παραπάνω βήμα ώστε να εξοικειωθούν με τον ειδικό εξοπλισμό και λογισμικό που χρησιμοποιούν τα άτομα με αναπηρίες για να εξομοιώσουν τον Η/Υ στις ανάγκες τους, φαίνεται να είναι υπεράνω των δυνατοτήτων τους. Παράλληλα με την «πληροφοριακή υπερφόρτωση», το να πρέπει να μαθαίνεις από την αρχή τη χρήση της πιο πρόσφατης έκδοσης κάθε πακέτου λογισμικού είναι εκνευριστικό. Είναι αυτό που εγώ ονομάζω «σύνδρομο αναβαθμιστικής κούρασης».

Η ελπίδα μου είναι να πείσω τους βιβλιοθηκονόμους ότι η ανάληψη αυτού του καινούργιου έργου θα είναι περισσότερο πρόκληση και ευκαιρία παρά ακόμη ένα βάρος. ...

Ποιες είναι οι προκλήσεις?

Στην πραγματικότητα υπάρχουν πολλές προκλήσεις. Πρώτον, θα πρέπει να ενημερωθείτε σχετικά με τον ειδικό εξοπλισμό και λογισμικό που χρειάζεστε γι' αυτή τη δουλειά. Δεύτερον, πρέπει να υπολογίσετε πώς θα βρείτε την κατάλληλη χρηματοδότηση για την αγορά του. Τρίτον, πρέπει να διερευνήσετε αν το [ηλεκτρονικό] υλικό που διαθέτετε είναι προσβάσιμο με αυτόν τον εξοπλισμό. Τέταρτον, πρέπει να μεριμνήσετε για τη συμβατότητα των συστημάτων εμφάνισης (κυρίως των Web browsers) με τον ειδικό εξοπλισμό που χρειάζονται οι νέοι χρήστες. Ίσως, το πιο δύσκολο έργο θα είναι το να προσεγγίσετε αυτούς τους νέους εν δυνάμει χρήστες που δεν θεωρούν ότι οι βιβλιοθήκες είναι γι' αυτούς. Είναι δυνατό να στήσετε το τελειότερο σύστημα και αυτοί να μην έρθουν.

Τελικά, όσο ελκυστική και αν είναι η τεχνολογία, τίποτε δεν μπορεί να αντικαταστήσει έναν φιλικό, καλά πληροφορημένο βιβλιοθηκονόμο. Το να επικεντρώνεσαι μόνο στην τεχνολογία και να αγνοείς τον ανθρώπινο παράγοντα αποτελεί εγγύηση για την αποτυχία και την απογοήτευση. Το προσωπικό [της βιβλιοθήκης] δεν θα χρειαστεί μόνο εκπαίδευση, αλλά θα χρειαστεί και βοήθεια στο να κατανοήσει πώς να επικοινωνεί με ευαισθησία με αυτούς τους νέους χρήστες.»

Τα παραπάνω λόγια δεν είναι δικά μου. Ανήκουν στον ομότιμο καθηγητή του Rochester Institute of Technology, κ. Norman Coombs και εμφανίζονται στο άρθρο του “Enabling technologies: New patrons: New challenges”. Ο κύριος Coombs είναι τυφλός.

Ο λόγος που επέλεξα την παραπάνω παραπομπή είναι γιατί αγγίζει σύντομα αλλά περιεκτικά όλα τα θέματα που θα κληθεί να αντιμετωπίσει μια βιβλιοθήκη όταν αποφασίσει να προσφέρει τις υπηρεσίες της σε άτομα με προβλήματα ανάγνωσης του έντυπου λόγου, «print disabled» όπως είναι ο όρος στην αγγλική γλώσσα. Ανάμεσα στα άτομα αυτά είναι και τα τυφλά και μερικώς βλέποντα άτομα.

Η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Μακεδονίας είχε την πρώτη της επαφή με άτομα με προβλήματα όρασης το 1998 όταν την επισκέφθηκε ομάδα εταίρων του ευρωπαϊκού έργου TESTLAB στο οποίο συμμετείχε από τη Θεσσαλονίκη η εταιρία Polyplano Euroconsultants. Εκείνη η πρώτη επαφή ήταν καταλυτική. Πράγματι, όπως αναφέρει και ο καθηγητής Coombs μια νέα ομάδα χρηστών παρουσιαζόταν μπροστά στα μάτια μας. Μια ομάδα που μπορεί όπως λέει ο καθηγητής Coombs να μην θεωρεί η ίδια ότι οι βιβλιοθήκες είναι γι' αυτήν, αλλά που εκείνη την πρώτη φορά καταλάβαμε ότι κι εμείς δεν είχαμε καν σκεφτεί ότι οι βιβλιοθήκες μπορούσαν να είναι και γι' αυτήν.

Το να ανταποκρίνεσαι σε μια πρόκληση είναι πάντα ελκυστικό, είναι όμως και ριψοκίνδυνο. Η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Μακεδονίας βρισκόταν εκείνη την εποχή στη φάση μιας καθολικής αναδιοργάνωσης των χώρων, των υπηρεσιών και των πολιτικών της. Ίσως αυτό το γενικότερο κλίμα ανανέωσης να συνετέλεσε στην απόφασή της ένα χρόνο αργότερα να λάβει μέρος στο ευρωπαϊκό έργο ACCELERATE. Κατά την ταπεινή μου γνώμη, οι συγκυρίες και η ωρίμανση των πραγμάτων, ή το σωστό timing αν θέλετε, συμβάλλουν πολύ, τόσο στη δημιουργία, όσο και στην επιτυχή έκβαση των όποιων προσπαθειών.

Στα πλαίσια του ACCELERATE η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Μακεδονίας μπόρεσε με την οικονομική ενίσχυση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να εγκαταστήσει έναν πλήρως εξοπλισμένο σταθμό εργασίας H/Y για χρήση από τυφλούς και μερικώς βλέποντες χρήστες. Ο σταθμός που εγκαταστάθηκε στη Βιβλιοθήκη περιλαμβάνει:

- Έναν τελευταίας γενιάς ηλεκτρονικό υπολογιστή με σύνδεση στο Internet ώστε οι χρήστες να μπορούν να εκτελούν εργασίες επεξεργασίας κειμένου, να εξερευνούν το Διαδίκτυο, να κάνουν βιβλιογραφικές έρευνες και να χρησιμοποιούν κάθε μορφής ηλεκτρονικό υλικό και πηγή πληροφόρησης που παρέχει η Βιβλιοθήκη.
- Ειδικό λογισμικό
 - HAL (+ Orpheus) και
 - JAWSfor Windows:
Πρόκειται για παραθυρικό λογισμικό που διαβάζει τα περιεχόμενα της οθόνης του H/Y καθοδηγώντας ηχητικά το χρήστη για τις ενέργειές του. Το HAL και το JAWS είναι τα δύο πιο διαδεδομένα και ευρέως χρησιμοποιούμενα λογισμικά αυτού του τύπου με τα οποία πολλοί χρήστες είναι ήδη εξοικειωμένοι με αποτέλεσμα να ελαχιστοποιούνται τα προβλήματα προσαρμογής στη χρήση.
- Apollo II: Το Apollo II είναι μια περιφερειακή μονάδα σύνθεσης φωνής μέσω της οποίας πολύγλωσσα κείμενα αναπαράγονται ηχητικά. Η μονάδα υποστηρίζει και την ελληνική γλώσσα.
- Ανανεούμενη πινακίδα Braille: Είναι μια συσκευή που απεικονίζει τους χαρακτήρες της οθόνης σε χαρακτήρες Braille αναγνώσιμους δια της αφής. Η περιφερειακή αυτή μονάδα αναπαράγει αγγλικά και ελληνικά σύμβολα και επιπλέον διαθέτει πλήκτρα πλοήγησης με

λειτουργίες που υποκαθιστούν το παραδοσιακό ποντίκι και τα σημαντικότερα πλήκτρα πλοήγησης του πληκτρολογίου (βελάκια, στηλοθέτες -tabs- κλπ.).

- Λογισμικό δραστηκής μεγέθυνσης της οθόνης: Πρόκειται για λογισμικό που απευθύνεται στους χρήστες με μερική/μειωμένη όραση και μεγεθύνει τους χαρακτήρες της οθόνης ώστε να μπορούν να διακρίνονται ακόμη και οι πιο μικρές λεπτομέρειες.
- Σαρωτή βιβλίων (book scanner) και λογισμικό οπτικής ανάγνωσης χαρακτήρων (OCR) για τη μετατροπή έντυπων κειμένων σε ηλεκτρονική μορφή ώστε να είναι αναγνώσιμα από χρήστες με προβλήματα όρασης.
- Εκτυπωτή Braille: Με τον ειδικό αυτό εκτυπωτή διπλής όψεως τα κάθε είδους ηλεκτρονικά κείμενα μπορούν να εκτυπωθούν σε μορφή Braille.

Συμφωνώ όμως με τον καθηγητή Coombs στο ότι η τεχνολογία δεν είναι παρά μόνο ένα εργαλείο. Ο ανθρώπινος παράγοντας είναι αυτός που κάνει τα πράγματα να κινούνται και αυτός που καθορίζει το πόσο επιτυχημένα θα υλοποιηθεί, αλλά κυρίως, το πόσο επιτυχημένα θα συνεχιστεί και θα αναπτυχθεί περαιτέρω ένα εγχείρημα. Έτσι, θεωρώ πιο σημαντικό το γεγονός, ότι κατά τη διάρκεια του ACCELERATE το προσωπικό της Βιβλιοθήκης είχε την ευκαιρία να έρθει σε επαφή με τους νέους εν δυνάμει χρήστες της, να κατανοήσει τις ιδιαίτερες ανάγκες τους και για να χρησιμοποιήσω και πάλι τα λόγια του καθηγητή Coombs: «να συνειδητοποιήσει το πόσο στερημένοι οι νέοι αυτοί χρήστες νιώθουν, όταν ξέρουν ότι οι βιβλιοθήκες είναι ουσιαστικά κλειστές γι' αυτούς», ώστε ενσυνείδητα πλέον, να μην αφήσει χαμένη την ευκαιρία του να ανοίξει την πόρτα της Βιβλιοθήκης και σ' αυτούς.

Παρόλ' αυτά, οι προκλήσεις που αντιμετώπισε η Βιβλιοθήκη μας κατά τη διάρκεια του ACCELERATE ήταν αρκετά ανώδυνες χάρη στον καλό σχεδιασμό του έργου και κυρίως χάρη στην υποστήριξη και μεταφορά τεχνογνωσίας που έγινε από τους ευρωπαϊούς εταίρους του έργου που είχαν ήδη εμπειρία στην προσφορά υπηρεσιών πληροφόρησης σε άτομα με προβλήματα όρασης. Οι προκλήσεις όμως που καλείται να αντιμετωπίσει η Βιβλιοθήκη μας από εδώ και μπρος είναι κατά τα φαινόμενα πολύ πιο δύσκολες και άλλο τόσο σημαντικές. Παρακάτω θα αναφερθώ σε μερικές από αυτές, θα περιγράψω τις ενέργειες που ήδη έκανε ή σκοπεύει να κάνει η Βιβλιοθήκη μας και αναπόφευκτα θα διευρύνω το πλαίσιο αναφοράς μου πέρα από τη Βιβλιοθήκη, στο ίδρυμά μου και στα άλλα ιδρύματα και οργανισμούς που επηρεάζουν την προσφορά υπηρεσιών πληροφόρησης και εκπαίδευσης σε άτομα με προβλήματα όρασης.

1^η Πρόκληση: Πόσο προσβάσιμος είναι ο ηλεκτρονικός κατάλογος και η ιστοσελίδα της Βιβλιοθήκης;

Η εγκατάσταση του σταθμού εργασίας στη Βιβλιοθήκη δεν έλυσε αυτόματα το πρόβλημα της «αναγνωσιμότητας» του ηλεκτρονικού καταλόγου της Βιβλιοθήκης μέσω του H/Y. Οι γραφικές απεικονίσεις και τα πλαίσια (frames) δεν μπορούν να διαβαστούν από το ειδικό λογισμικό ανάγνωσης της οθόνης. Έτσι ο Πληροφορικός της Βιβλιοθήκης μας κ. Θανάσης Ταραμόπουλος προχώρησε στις απαραίτητες ενέργειες για να προσαρμοστεί η αναζήτηση και η εμφάνιση των αποτελεσμάτων μιας έρευνας στον ηλεκτρονικό κατάλογο της Βιβλιοθήκης στις προδιαγραφές που απαιτούνται ώστε να είναι προσβάσιμος από άτομα με προβλήματα όρασης.

Η ιστοσελίδα της Βιβλιοθήκης αποτελεί πύλη πρόσβασης σε πλήθος ηλεκτρονικών πηγών πληροφόρησης και υπηρεσιών. Όταν αρχικά σχεδιάστηκε, δεν ήταν γνωστές οι προδιαγραφές κάτω από τις οποίες θα ήταν «αναγνώσιμη» από Η/Υ. Από τότε έχουν γίνει διορθωτικές παρεμβάσεις που βελτιώνουν την προσβασιμότητά της, αλλά είναι γνωστό σ' εμάς ότι θα χρειαστεί ίσως πλήρης αναδιαμόρφωσή της για να είναι προσπελάσιμη από τους τυφλούς και μερικώς βλέποντες χρήστες.

2^η Πρόκληση: Πόσο προσβάσιμο είναι το υλικό της Βιβλιοθήκης;

Η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Μακεδονίας ως μέλος της Κοινοπραξίας Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών έχει πρόσβαση σε πάνω από 3.000 τίτλους επιστημονικών περιοδικών σε ηλεκτρονική μορφή. Σε αυτούς μπορούν να προστεθούν άλλοι 200 περίπου στους οποίους η Βιβλιοθήκη έχει ατομικές συνδρομές. Υπάρχει λοιπόν μια πληθώρα ηλεκτρονικών κειμένων που μπορούν στις περισσότερες περιπτώσεις να είναι άμεσα προσβάσιμα από τα άτομα με προβλήματα όρασης. Το πρόβλημα είναι ότι το υλικό αυτό είναι πολύ εξειδικευμένο και καλύπτει περισσότερο ανάγκες μεταπτυχιακών και ανώτερων σπουδών και επίσης, το υλικό αυτό είναι στην αγγλική γλώσσα.

Το υπόλοιπο υλικό που διαθέτει η Βιβλιοθήκη είναι κυρίως βιβλία, συμπεριλαμβανομένων και των διδακτικών εγχειριδίων των φοιτητών και είναι σε έντυπη μορφή. Εδώ το έργο μας είναι πολύ πιο δύσκολο και περιλαμβάνει μια σειρά από μικρότερες προκλήσεις:

- *Θα προχωρήσουμε στη δημιουργία συλλογής υλικού σε εναλλακτική μορφή;* Σοβαρά προβλήματα χώρου μας εμποδίζουν να διαμορφώσουμε συλλογή υλικού σε Braille η οποία είναι ιδιαίτερα ογκώδης. Σοβαρά προβλήματα εξοπλισμού και εγκαταστάσεων, αλλά και προβλήματα χρηματοδότησης μας εμποδίζουν να αναπτύξουμε συλλογή ομιλούντων βιβλίων. Ως η πιο ρεαλιστική και άμεσα υλοποιήσιμη λύση φαίνεται να είναι η παραγωγή ηλεκτρονικού κειμένου.
- *Πόσο εύκολο όμως είναι να δημιουργήσουμε ηλεκτρονικό κείμενο;* Το κύριο πρόβλημα επικεντρώνεται και πάλι στο ελληνικό υλικό. Ξενόγλωσσο υλικό σε ηλεκτρονική μορφή είναι σαφώς πιο εύκολο να αποκτήσουμε αφού ήδη σημαντικό μέρος της εκδοτικής παραγωγής στην υπόλοιπη Ευρώπη και την Αμερική διατίθεται σε ηλεκτρονική μορφή. Στην Ελλάδα οι προσπάθειες άρχισαν πολύ πρόσφατα και στις περισσότερες περιπτώσεις, βιβλιοθήκες και κέντρα πληροφόρησης της χώρας έχουν πρωτοστατήσει στην μετατροπή ή την εξ αρχής διάθεση ελληνικού υλικού σε ηλεκτρονική μορφή.

Η Βιβλιοθήκη μας αποφάσισε να προχωρήσει δοκιμαστικά σε ψηφιοποίηση κάποιων εγχειριδίων διδασκαλίας για τους φοιτητές του Πανεπιστημίου που έχουν πρόβλημα όρασης. Με δεδομένο το γεγονός ότι το υπάρχον προσωπικό δεν θα μπορούσε λόγω έλλειψης χρόνου να απασχοληθεί σε εργασίες σάρωσης και ψηφιοποίησης, η Βιβλιοθήκη με τη βοήθεια της Εθελοντικής Εργασίας Θεσσαλονίκης οργάνωσε σεμινάριο εθελοντισμού που απευθυνόταν στους φοιτητές του Πανεπιστημίου και άλλους ενδιαφερόμενους. Η ανταπόκριση ήταν ιδιαίτερα θερμή, κυρίως αν σκεφτεί κανείς ότι αυτό το βήμα γινόταν για πρώτη φορά. Με την ολοκλήρωση του σεμιναρίου για το εθελοντισμό διαμορφώθηκε πρόγραμμα εθελοντικής εργασίας για την ψηφιοποίηση εγχειριδίων το οποίο περιλάμβανε και εκμάθηση της χρήσης του εξοπλισμού που θα

χρησιμοποιούνταν για την ψηφιοποίηση. Στα πλαίσια του προγράμματος εθελοντικής εργασίας ολοκληρώθηκε η ψηφιοποίηση δύο εγχειριδίων και μιας σειράς σημειώσεων, ενώ δύο ακόμη εγχειρίδια βρίσκονται στο στάδιο της ψηφιοποίησης.

Οποιαδήποτε όμως προσπάθεια αναδρομικής μετατροπής υλικού σε ηλεκτρονική μορφή είναι χρονοβόρα και οπωσδήποτε, δεν μπορεί να αντιμετωπίσει ικανοποιητικά τις άμεσες ανάγκες των φοιτητών μας για απόκτηση των διδακτικών εγχειριδίων τους ταυτόχρονα με τους υπόλοιπους βλέποντες φοιτητές. Έτσι, με την υποστήριξη της Διοίκησης και τη συνεργασία της αρμόδιας υπηρεσίας του Πανεπιστημίου θα ζητηθεί φέτος για πρώτη φορά από τους εκδότες η αποστολή των διδακτικών εγχειριδίων και σε ηλεκτρονική μορφή. Δεν γνωρίζουμε ακόμη τί ανταπόκριση θα βρούμε σε αυτήν την προσπάθειά μας. Από μια πρώτη επαφή που είχαμε με έναν εκδότη η απάντηση που πήραμε ήταν ότι η αποστολή της ηλεκτρονικής μορφής του εγχειριδίου που αυτός εκδίδει, θα είναι δυνατή τουλάχιστον για τη νέα έκδοση του εγχειριδίου που ετοιμάζεται τώρα. Παρόλ' αυτά πιστεύουμε ότι οι περισσότεροι Έλληνες εκδότες σήμερα παράγουν πλέον με σύγχρονα ηλεκτρονικά μέσα τις εκδόσεις τους και άρα θα μπορούν να ανταποκριθούν στο αίτημά μας.

Εδώ θα πρέπει επίσης να αναφέρω τη συνεργασία μας με τη Σχολή Τυφλών, στη Βιβλιοθήκη της οποίας έχουμε ήδη στείλει λίστα με τα διδακτικά εγχειρίδια που διδάσκονται στο Πανεπιστήμιό μας, ώστε σε περίπτωση που κάποιο εγχειρίδιο έχει ήδη παραχθεί σε εναλλακτική μορφή να μην προχωρούμε κι εμείς σε δεύτερη (περιττή) αναπαραγωγή. Η Σχολή Τυφλών μέχρι σήμερα έχει υποστηρίξει τους σπουδαστές με προβλήματα όρασης και στην παραγωγή των διδακτικών τους εγχειριδίων σε εναλλακτικές μορφές. Ευελπιστούμε λοιπόν σε μια συνεχή συνεργασία μαζί της ώστε να αποφευχθούν επικαλύψεις ενεργειών και συγχρόνως, να καλυφθούν όσο το δυνατό πληρέστερα οι εκπαιδευτικές ανάγκες των τυφλών και με μειωμένη όραση φοιτητών.

- *Πώς αντιμετωπίζονται τα θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας στην παραγωγή και διακίνηση υλικού σε εναλλακτικές μορφές;* Ήταν ευτυχές γεγονός που στη σημερινή πρωινή συνεδρία είχαμε μαζί μας την κα Διονυσία Καλλινίκου, Διευθύντρια του Οργανισμού Πνευματικής Ιδιοκτησίας που υπάγεται στο Υπουργείο Πολιτισμού. Με την εισήγησή της η κα Καλλινίκου μας παρουσίασε το πλαίσιο και τη φιλοσοφία του ελληνικού νόμου αλλά και των διεθνών και ευρωπαϊκών συμβάσεων που διέπουν την πνευματική ιδιοκτησία και τα συγγενικά δικαιώματα. Γεγονός είναι ότι η ελληνική νομοθεσία για την πνευματική ιδιοκτησία δεν προβλέπει κάποιες ειδικές ρυθμίσεις για τα άτομα με προβλήματα όρασης, όπως συμβαίνει σε πολλές χώρες του εξωτερικού. Αυτό δυσχεραίνει αρκετά το έργο της αναπαραγωγής και διακίνησης του υλικού σε εναλλακτικές μορφές από μια βιβλιοθήκη. Η νέα Κοινοτική Οδηγία φαίνεται να δίνει περισσότερα δικαιώματα αναπαραγωγής στις βιβλιοθήκες και τα εκπαιδευτικά ιδρύματα που δεν αποσκοπούν σε οικονομικό ή εμπορικό όφελος και αναφέρεται με σαφήνεια στις χρήσεις προς όφελος προσώπων με ειδικές ανάγκες. Ελπίζουμε ότι η αναμενόμενη εναρμόνιση της ελληνικής νομοθεσίας με την νέα Κοινοτική Οδηγία θα υιοθετήσει τις παραπάνω ρυθμίσεις.

3^η Πρόκληση: Πόσο προσβάσιμο είναι το κτίριο του Πανεπιστημίου γενικότερα και οι χώροι της Βιβλιοθήκης ειδικότερα;

Μέσα από τις επαφές της Βιβλιοθήκης με τυφλούς και μερικώς βλέποντες φοιτητές ήταν δυνατό να εντοπισθούν διάφορα προβλήματα στην πρόσβαση των ατόμων με προβλήματα όρασης στο Πανεπιστήμιό μας και ειδικότερα στο χώρο της Βιβλιοθήκης. Η Βιβλιοθήκη έκανε λίστα προτάσεων για επεμβάσεις που υπέβαλε στη Διοίκηση του Πανεπιστημίου και στην Τεχνική Υπηρεσία του Πανεπιστημίου. Ήδη η Τεχνική Υπηρεσία είναι στο στάδιο προμήθειας συστήματος φωνητικής ανακοίνωσης των ορόφων και τοποθέτησης πινακίδων σήμανσης των ορόφων σε γραφή Braille στους ανελκυστήρες του Πανεπιστημίου. Παράλληλα, μελετά την εφαρμογή και άλλων τεχνικών επεμβάσεων, όπως η τοποθέτηση ειδικών οδηγιών στο δάπεδο των κοινόχρηστων χώρων του Πανεπιστημίου για διευκόλυνση της κυκλοφορίας των ατόμων με προβλήματα όρασης με χρήση του λευκού μπαστουνιού, η ενίσχυση του φωτισμού σε κάποιους χώρους όπου ο φωτισμός είναι ελλιπής κλπ.

Πρόσφατα, με πρόταση της Βιβλιοθήκης, άρχισε συνεργασία με ειδικό στην παραγωγή ανάγλυφων χαρτών για τη χαρτογράφηση αρχικά του ισογείου των κτιριακών εγκαταστάσεων του Πανεπιστημίου και με προοπτική να γίνει μελλοντικά χαρτογράφηση και άλλων κοινόχρηστων χώρων, της Βιβλιοθήκης και των αιθουσών διδασκαλίας. Οι ενέργειες αυτές θα χρηματοδοτηθούν στα πλαίσια πρότασης που θα υποβληθεί από τη Βιβλιοθήκη στο Γ΄ Κοινοτικό Πλαίσιο Στήριξης (ΚΠΣ).

Τέλος θα πρέπει να αναφέρω ότι και για την εγκατάσταση του ίδιου του σταθμού εργασίας ζητήθηκε η γνώμη των τυφλών και μερικώς βλέπόντων χρηστών της Βιβλιοθήκης και με τη βοήθειά τους επιλέχθηκε ο πιο κατάλληλος και για τους ίδιους αλλά και για το προσωπικό της Βιβλιοθήκης χώρος, σύμφωνα με τα υπάρχοντα δεδομένα. Προβλέπεται να γίνουν και πρόσθετες επεμβάσεις στο χώρο του σταθμού εργασίας οι οποίες θα περιλαμβάνουν το στήσιμο διαχωριστικού για την ηχομόνωση του χώρου ώστε να μην υπάρχουν προβλήματα θορύβου τόσο από τον εκτυπωτή Braille όσο και από τη φωνητική απόδοση των κειμένων που θα διαβάζονται με τον Η/Υ και την τοποθέτηση τηλεφωνικής σύνδεσης στο χώρο αυτό για να διευκολύνεται η άμεση επικοινωνία των χρηστών με το προσωπικό της Βιβλιοθήκης.

4^η Πρόκληση: Πόσο προσβάσιμες είναι οι σπουδές στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας και στα άλλα ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης της χώρας μας;

Όταν άρχισε το έργο ACCELERATE, στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας φοιτούσαν σύμφωνα με τα αρχεία των Γραμματειών των Τμημάτων του Πανεπιστημίου πέντε φοιτητές με προβλήματα όρασης. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της φοίτησης δύο ατόμων στο Τμήμα Εφαρμοσμένης Πληροφορικής που πραγματοποιούνταν στα πλαίσια πιλοτικού έργου που υλοποιούνταν με πρωτοβουλία της Αναπληρώτριας Καθηγήτριας του Τμήματος κας Χριστιάνας Κωνσταντοπούλου σε συνεργασία με την Σχολή Τυφλών. Ο λόγος για την ανάγκη του πιλοτικού αυτού προγράμματος ήταν ότι το σχετικό Τμήμα του Πανεπιστημίου θεωρούσε ότι λόγω της φύσης των μαθημάτων δεν ήταν δυνατό να σπουδάσουν σε αυτό φοιτητές με προβλήματα όρασης. Δεν αναφέρω το γεγονός αυτό με κριτική διάθεση, ούτε και θα πρέπει να ειπωθεί έτσι. Απλά αν σκεφτεί κανείς ότι σε Πανεπιστήμια του εξωτερικού υπάρχουν τυφλοί φοιτητές σε Τμήματα Χημείας, η αρχική αντίδραση του Τμήματος του Πανεπιστημίου μας δίνει με καταφανή τρόπο το στίγμα της έλλειψης ενημέρωσης του κόσμου για τις δυνατότητες που προσφέρονται στη σημερινή εποχή στα άτομα με προβλήματα όρασης που θέλουν να ακολουθήσουν σπουδές ανώτερης εκπαίδευσης.

Η αποδοχή όμως ενός τυφλού ή με μειωμένη όραση ατόμου στο Τμήμα ενός Πανεπιστημίου είναι μόνο η αρχή. Εκτός από το θέμα της ύπαρξης εγχειριδίων και άλλου υλικού σε εναλλακτική ή άλλη προσβάσιμη μορφή, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, υπάρχει ανάγκη και άλλων συμπληρωματικών υποστηρικτικών ενεργειών που θα βοηθήσουν το φοιτητή αυτό να ολοκληρώσει με επιτυχία τις σπουδές του. Υπάρχει η ανάγκη δημιουργίας μιας κεντρικής συμβουλευτικής και υποστηρικτικής υπηρεσίας στα πλαίσια του ακαδημαϊκού ιδρύματος η οποία θα παρακολουθεί και θα υποστηρίζει τις σπουδές του φοιτητή από την αρχή μέχρι την ολοκλήρωσή τους. Αυτή η υπηρεσία κατά κύριο λόγο θα φροντίζει για την παροχή υλικού και εγχειριδίων στην κατάλληλη μορφή, θα επικοινωνεί με τους καθηγητές ώστε να διευκολύνεται η παρακολούθηση των μαθημάτων και η παροχή σημειώσεων στους φοιτητές με προβλήματα όρασης, θα επικοινωνεί με τις υπόλοιπες υπηρεσίες του Πανεπιστημίου για τη διευθέτηση διαφόρων θεμάτων, θα προσφέρει γενικότερη πρακτική και ψυχολογική υποστήριξη στους φοιτητές με προβλήματα όρασης και τέλος θα κάνει προτάσεις προς τη Διοίκηση του Πανεπιστημίου για τη διαμόρφωση πολιτικών που θα εξομαλύνουν τις συνθήκες εκπαίδευσης των φοιτητών αυτών. Τέλος, αυτή η υπηρεσία δεν θα απευθύνεται μόνο στους τυφλούς φοιτητές, αλλά θα υποστηρίζει τις σπουδές όλων των φοιτητών με ειδικές αναπηρίες και ακόμη και των μη ανάπηρων φοιτητών σε θέματα ψυχολογίας ή/και επικοινωνίας. Τέτοιου είδους υπηρεσίες λειτουργούν σε όλα σχεδόν τα ιδρύματα της Ευρώπης και της Αμερικής και αν νομίζετε ότι η δημιουργία τους είναι άπιαστο όνειρο για τα δεδομένα της Ελλάδας, θα πρέπει να σας πω ότι τουλάχιστον στο γειτονικό μας ακαδημαϊκό ίδρυμα, το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης λειτουργεί από το 1997 Επιτροπή Κοινωνικής Πολιτικής που «έχει σαν αντικείμενο την παροχή ψυχοκοινωνικών υπηρεσιών προς όλους του φοιτητές του Πανεπιστημίου, την ενδυνάμωση της εσωτερικής ζωής του Πανεπιστημίου και τη σύνδεσή του με την ευρύτερη κοινωνία». Μέσα στα πλαίσια των δραστηριοτήτων της Επιτροπής είναι και «η αντιμετώπιση των προβλημάτων των φοιτητών με ειδικές ανάγκες».

Σε συνδυασμό με τις προτάσεις της Βιβλιοθήκης σχετικά με την υποστήριξη των φοιτητών με προβλήματα όρασης του Πανεπιστημίου μας, η Διοίκηση του Πανεπιστημίου Μακεδονίας προχώρησε στην δημιουργία μιας παρόμοιας Επιτροπής για Άτομα με αναπηρίες. Η νεοσύστατη επιτροπή ήδη υιοθέτησε αρκετές από τις προτάσεις της Βιβλιοθήκης, ενώ μελετά και άλλα σχετικά θέματα.

Μια νέα πρόταση της Βιβλιοθήκης η οποία θα υποβληθεί σε ιδρυματικό επίπεδο στα πλαίσια του Γ΄ ΚΠΣ, έχει ήδη σχεδιαστεί και υποβληθεί στη Διοίκηση του Πανεπιστημίου. Η πρόταση αφορά στην εισαγωγή και αξιοποίηση των νέων υποστηρικτικών τεχνολογιών για άτομα με αναπηρίες στο εκπαιδευτικό πρόγραμμα του Πανεπιστημίου Μακεδονίας. Η πρόταση αναφέρεται σε ένα σύνολο υποστηρικτικών ενεργειών που ουσιαστικά προδιαγράφουν τη δημιουργία της συμβουλευτικής και υποστηρικτικής υπηρεσίας που περιέγραψα αρχικά παραπάνω. Πιστεύουμε ότι με αυτό τον τρόπο θα δοθεί η δυνατότητα - και η τόσο αναγκαία αρχική χρηματοδότηση- για το ξεκίνημα της προσφοράς οργανωμένων υποστηρικτικών υπηρεσιών στους φοιτητές μας με αναπηρίες και θα διαμορφωθεί μια νέα υπηρεσία που θα ενσωματωθεί σταδιακά στο διοικητικό οργανόγραμμα του Πανεπιστημίου και θα αποτελέσει αναπόσπαστο μέρος της εσωτερικής οργάνωσής του.

Με κίνητρα που διαμορφώθηκαν από την εμπειρία που αποκτήθηκε κατά τη διάρκεια υλοποίησης του ACCELERATE η Βιβλιοθήκη μας δεν έδειξε κατά το τελευταίο χρονικό

διάστημα φειδώ στο σχεδιασμό προτάσεων για την υποστήριξη των αναγκών των ατόμων με προβλήματα όρασης. Έτσι με προοπτική και πάλι τη χρηματοδότηση στα πλαίσια του Γ΄ ΚΠΣ το οποίο αποτελεί ούτως ή άλλως την κύρια πηγή χρηματοδότησης αναπτυξιακών ενεργειών των Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών κατά τα πρόσφατα χρόνια, η Βιβλιοθήκη διαμόρφωσε πρόταση συνεργασίας με τις βιβλιοθήκες άλλων τριών ακαδημαϊκών ιδρυμάτων της χώρας (του Πανεπιστημίου Πατρών, του Πανεπιστημίου Κρήτης και της Νομικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης) για την προσφορά υπηρεσιών στους τυφλούς και μερικώς βλέποντες χρήστες. Η πρόταση περιλαμβάνει από πλευράς τεχνικών παρεμβάσεων την εγκατάσταση ειδικών σταθμών εργασίας και στις βιβλιοθήκες των ιδρυμάτων αυτών, ενώ παράλληλα επικεντρώνεται στη συνεργασία των βιβλιοθηκών τόσο σε θέματα τεχνογνωσίας και εμπειριών όσο και σε θέματα εκπαίδευσης του προσωπικού των βιβλιοθηκών και των χρηστών στη χρήση των νέων υπηρεσιών. Η πρόταση επίσης στοχεύει και στη συνεργασία των βιβλιοθηκών για την παραγωγή και διακίνηση υλικού σε εναλλακτικές μορφές με κυρίαρχη την ηλεκτρονική μορφή. Στόχος είναι η διάδοση της προσφοράς υπηρεσιών πληροφόρησης και εκπαίδευσης σε χρήστες με προβλήματα όρασης από τις Ακαδημαϊκές Βιβλιοθήκες της χώρας και προοπτική είναι η δημιουργία ενός δικτύου Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών που θα υποστηρίζουν τις πληροφοριακές και εκπαιδευτικές ανάγκες των τυφλών και με μειωμένη όραση ατόμων.

Συγχρόνως, έχει ήδη υποβληθεί στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρόταση στην οποία η Βιβλιοθήκη μας θα είναι ανάδοχος, για τη δημιουργία δικτύου συνεργασίας βιβλιοθηκών από διάφορες χώρες της Ευρώπης για την προσφορά υπηρεσιών σε χρήστες με προβλήματα όρασης. Στα πλαίσια της πρότασης θα καλυφθούν θέματα υπηρεσιών πληροφόρησης και υλικού σε εναλλακτικές μορφές, θέματα τεχνολογίας για την υποστήριξη των αναγκών των τυφλών και με μειωμένη όραση χρηστών, καθώς και θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας. Το κυριότερο όμως και αυτό στο οποίο όλοι όσοι συμμετέχουμε στο υπό αξιολόγηση πρόγραμμα ΑΠΓΣ στοχεύουμε, είναι η ενίσχυση της διακρατικής συνεργασίας σε θέματα υπηρεσιών προς άτομα με προβλήματα όρασης. Περιμένουμε λοιπόν με μεγάλη ανυπομονησία, τα αποτελέσματα της τελικής αξιολόγησης του προγράμματος, η οποία, αν είναι θετική, θα δώσει το έναυσμα για την έναρξη του προγράμματος.

Ελπίζω ότι με όλα τα παραπάνω μπόρεσα να δείξω τη σοβαρότητα με την οποία αντιμετωπίζει η Βιβλιοθήκη μας το θέμα της προσφοράς ισότιμων ευκαιριών στην εκπαίδευση και την πληροφόρηση για τα άτομα με προβλήματα όρασης. Θα ήθελα με ιδιαίτερη ευχαρίστηση να προσθέσω ότι οι αντιδράσεις που μέχρι τώρα έχουμε λάβει και από τους χρήστες με προβλήματα όρασης αλλά και από το υπόλοιπο κοινό είναι ιδιαίτερα ενθαρρυντικές. Η Βιβλιοθήκη έδωσε ιδιαίτερη σημασία στη διάδοση των αποτελεσμάτων του έργου ACCELERATE με κύριο στόχο την αφύπνιση του κοινού και κυρίως των σχετικών φορέων. Μπορώ να πω με αρκετή ικανοποίηση ότι είχαμε ιδιαίτερη επιτυχία σε αυτό τον τομέα. Κατά τη διάρκεια υλοποίησης του έργου πραγματοποιήθηκαν πολλές συνεντεύξεις σε εφημερίδες και μέσα μαζικής ενημέρωσης. Πάρα πολλοί συνάδελφοι από Ακαδημαϊκές και άλλες βιβλιοθήκες ζήτησαν πληροφορίες για τα μέσα και τους τρόπους προσφοράς υπηρεσιών σε τυφλά και μειωμένη όραση άτομα. Σε γενικές γραμμές το ενδιαφέρον του κοινού υπήρξε μεγάλο και με αυτόν τον τρόπο πιστεύω ότι συμβάλαμε κατά τις δυνάμεις μας στην ανάδειξη του θέματος των ίσων ευκαιριών στη μόρφωση και τη γνώση. Εκείνο που μας κάνει όμως να πιστεύουμε ότι με τις προσπάθειές μας αγγίξαμε κάποια κέντρα λήψης αποφάσεων είναι η επίσημη ενσωμάτωση ενεργειών για την προσφορά

υπηρεσιών σε άτομα με αναπηρίες στο πρόγραμμα χρηματοδότησης των Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών που υλοποιείται στα πλαίσια του Γ΄ ΚΠΣ και θα έχει διάρκεια μέχρι το 2006. Προσωπικά θεωρώ ότι πολλές θετικές αλλαγές θα πραγματοποιηθούν στο διάστημα αυτό. Ελπίζω ολόψυχα να βγω αληθινή στις προσδοκίες μου αυτές.